

ВОЛИНСЬКА ГУБЕРНІЯ У ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОМУ ПРОТИСТОЯННІ ВОРОГАМ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ВЛІТКУ 1919 РОКУ

У статті проаналізовано військово-політичну ситуацію, в якій опинилася територія Волинської губернії влітку 1919 року. Особливість тогорічного літнього періоду для цієї територіально-адміністративної одиниці української державності доби Директорії Української Народної Республіки (УНР) в тому, що тут у військовому протистоянні зішлись військові підрозділи більшовицької армії, Війська польського та Дієвої армії УНР.

З'ясовано відмінності у мотивації сторін військового конфлікту до бойових дій на території Волинської губернії, причини інтенсивності чи млявості їх протікання, підстави для використання території краю військово-політичним керівництвом Директорії УНР заради боротьби за збереження української державності.

Досліджено зміни в структурі територіальної приналежності населених пунктів краю з огляду на активні бойові дії на території Волинської губернії влітку 1919 року.

Ключові слова: Українська революція, Волинська губернія, Директорія Української Народної Республіки, Дієва армія УНР, Військо польське, більшовицьке військо.

Постановка проблеми та її актуальність. Бойові дії та політичне протистояння та території Волинської губернії навесні 1919 року виявили значний брак спроможності української влади відстоювати національну державність. Тому до початку літа значна територія краю перебувала під контролем більшовиків (схід губернії) та поляків (захід губернії).

Інтенсивність бойових дій на території західних повітів Волинської губернії влітку 1919 року визначалася, насамперед, перманентними цілями опонентів. Політичне керівництво Директорії УНР, зважаючи на низку зовнішніх і внутрішніх факторів, намагалося використати територію Волині як плацдарм для збереження української державності й майбутнього повернення втрачених земель. Для цього військові підрозділи Дієвої армії УНР неодноразово реорганізовувалися, передислоковувалися з польського фронту на більшовицький і навпаки.

Дем'янюк Олександр Йосипович, доктор історичних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної діяльності, Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк.

© Дем'янюк О.Й., 2023

Керівництво Другої Речі Посполитої частково розглядало територію Волинської губернії (західні повіти) як ареал для реалізації своїх територіальних претензій (пізніше тут утворено Волинське воєводство у складі Другої Речі Посполитої), а частково – буферну зону для спільної з армією Директорії УНР боротьби проти більшовицького режиму, який загрожував не лише українській державності, але й, за певних обставин, польській.

Більшовицьке керівництво, використовуючи популістські гасла й пропагандистську риторичку, намагалося захопити якомога більше української етнічної території. Очевидно, що їхні територіальні претензії не обмежувалися лише Волинською губернією. Послідовна загарбницька політика й бойові дії в найближчі роки, коли більшовицька армія вдерлася на територію Другої Речі Посполитої, яскраве цьому підтвердження.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Аналізуючи джерельну базу й дослідження, присвячені цьому періоду вітчизняної історії (літо 1919 року), схильні вважати, що вивчення територіального значення Волинської губернії для боротьби за збереження української державності все ще потребує комплексного вивчення цієї проблеми. Напрямок такого дослідження має перспективу: нові дослідницькі матеріали, хронологічно пов'язані з цим періодом, іррегулярно з'являються в науковому просторі України. Робота з працями безпосередніх учасників тих подій, аналіз досліджень сучасних вітчизняних науковців дозволяють детальніше прописувати перебіг тогочасних подій. Звертаємо увагу передусім на праці В. Винниченка (аналізує період діяльності Директорії УНР на українських землях, зокрема на теренах Волинської губернії) (1990), Н. Какуріна (залишив відомості про військове планування тієї доби, адже певний час перебував на різних посадах в українській армії) (1990), М. Капустянского, О. Омеляновича-Павленка, О. Удовиченка (українських воєначальників доби Директорії УНР, які брали безпосередню участь у боях влітку 1919 року) (2004, 2019, 1995), Л. Скорич (досліджувала військово-політичне співробітництво УНР і ЗУНР) (2007), В. Савченка (зібрав значний масив інформації про військові дії на території України в добу Української революції) (2016) тощо.

Мета та завдання дослідження. Опираючись на виявлені джерела та праці вітчизняних дослідників, з'ясуємо місце та роль Волинської губернії у протистоянні військового командування

Дієвої армії УНР та керівництва Директорії УНР ворогам української державності влітку 1919 року.

Виклад основного матеріалу дослідження. Початок літа 1919 р. був важким для населення Волинської губернії. Західні повіти краю були насичені польським військом, а населені пункти опановувала польська адміністрація. На захоплених польським військом територіях починає встановлюватися жорстка військово-адміністративна влада. Так, комісар Луцького повіту Лада-Лобаржевський 16 червня попереджав місцеве населення про колективну відповідальність за завдану шкоду державному майну згідно з законами воєнного часу. Робилися перші кроки у перетворенні краю в лояльний до Польської держави адміністративний сегмент, до майбутнього створення тут у 1921 році Волинського воєводства.

Натомість східна й центральна частини Волинської губернії контролювалися більшовицькими військовими й політичними силами. На початку червня 1919 року українсько-російський фронт опанував терен по лінії р. Прип'ять – Цумань – Олика – Млинів – Демидівка – Берестечко – Радивилів – Кременець – Проскурів (*Оксенюк, 1970: 141*). Більшовицькі військові підрозділи й надалі продовжували тиснути українське військо по всьому фронту. У цю пору ними фактично повністю була захоплена територія сучасної Рівненської області.

До цього слід додати, що низка військових поразок Дієвої армії УНР навесні 1919 року привела в травні до реорганізації війська. Було утворено чотири військові групи (Січових Стрільців, командир – полковник Євген Коновалець; Запорізька, командир – полковник Володимир Сальський; Волинська, командир – полковник Всеволод Петрів, Повстанська, командир – отаман Юрій Тютюнник) та 3-тю Залізну дивізію під командуванням полковника Олександра Удовиченка, значна частина яких брала участь у бойових діях на території Волинської губернії. 3-поміж інших тут діяла новоутворена Волинська група (в складі Північної та Холмської дивізій, які було створено із залишків розгромлених поляками однойменних армійських груп) під командуванням полковника В. Петріва (*Шевелєва, 2023*) (з 9 липня 1919 року – військовий міністр УНР).

Зазначимо, що Збройні сили Другої Речі Посполитої (Військо польське) впродовж весни-літа 1919 року також зазнали

кількаразових реорганізацій. Так, декретом Верховного головнокомандувача Юзефа Пілсудського від 30 березня було створено оперативне з'єднання з територіальною назвою – Волинський фронт чисельністю вісімнадцять тисяч офіцерів і жовнірів (група «Хелм» («Chelm»), група «Буг» («Bug»), 3-тя піхотна дивізія Легіонів). Після низки вдалих операцій польського війська в Східній Галичині Волинський фронт і Командування «Схід» («Wschód») 29 травня були об'єднані в Галицько-Волинський фронт з метою застосування військових підрозділів цього з'єднання на території Волині й суміжних з нею територій. Тоді польське військове командування хибно вважало, що опір українців у Галичині успішно подолано.

У цих важких для української державності умовах Головний отаман Симон Петлюра 1 червня 1919 року видав наказ про перехід військ Директорії в загальний наступ проти більшовицького війська фронтом у 140 км (*Дмитрук, 2004: 255*). Тогочас на Волині було послаблено українсько-польський фронт, а особовим складом його бойових підрозділів було посилено Волинську групу та перекинуто на українсько-більшовицький фронт. Станом на 1 червня 1919 року до складу Волинської групи входили: 1-ша Північна дивізія, 4-та Холмська (Сіра) дивізія, Спільна юнацька школа, 1-ша окрема кінна бригада. Більшовицькі війська, зосереджені на волинському терені, змушені були розриватися між поляками, українцями та, успішно маневруючим військом генерал-лейтенанта Антона Денікіна.

Тим часом польська армія, не відчуваючи значного спротиву з боку українського війська, вийшла на лінію Рівне – Здолбунів – Броди, де й зупинилася на деякий час. Через позицію глави Польської держави Ю. Пілсудського, який не бажав остаточного знищення армії Директорії УНР, бойові дії на території Волині мали обмежену інтенсивність. Активність польського війська на території Західної Волині була скерована на встановлення вигідного для Польщі кордону та примушення С. Петлюри до відмови від союзу із ЗУНР (*На бій за волю, 2016: 184*).

Відмітимо, що після весняних операцій бойовий дух українського війська був доволі високим. Сила духу й жертвність вояків Дієвої армії УНР в боротьбі за державність певною мірою посприяли мобілізаційним заходам уряду Директорії УНР. Зміни, які відбулися в армії УНР після її реорганізації, не залишилися

непоміченим ворогом. Комісар з військових справ в Україні М. Подвойський зазначив, що «війська С. Петлюри збільшуються в силі не по днях, а по годинах, в штабах сидять військові спеціалісти, в армії помітна організація і дисципліна» (*ЦДАГО, ф. 57, оп. 2, спр. 273, арк. 37*). На хвилі піднесення українське військо до 6 червня зайняло фронт на лінії Старокостянтинів – Проскурів – Кам'янець (*Полонська-Василенко, 1992: 524*).

Усе це відбувалося на фоні зростання невдоволення місцевого населення більшовицькою владою, військо якої, захопивши значну територію на сході Волинської губернії, відзначилося мародерством, здирництвом, приниженням і грабунками краян. Зловживаючи владою, цим «прославилися», з-поміж інших, чиновники губернського рівня. 10 червня 1919 року більшовицький Центральний виконавчий комітет скерував губернському революційному комітету в Житомирі обіжник, де зазначив: «за інформацією, що є в розпорядженні ЦВК в Житомирі совітська (радянська) влада в особі губернського революційного комітету не тільки не згуртовує трударів навколо себе, але ще своїми невмілими діями просто дискредитує совітську владу й позбавляє її довіри всього населення. Президія ЦВК поінформована, нібито голова ревкому т. Кручинський запрошує до себе інтелігенцію міста спеціально для її застрашення, залякування й непотрібних образ» (*ДАЖО, ф. р-1657, оп. 4, спр. 1, арк. 32*).

Втім, в червні 1919 року в українському війську почав відчуватися брак старшин, що спонукало військове керівництво держави до утворення відповідних закладів освіти. На території Волинської губернії таким закладом стала Житомирська юнацька військова школа, набір до якої було оголошено 1 липня 1919 року: «Житомирська піша юнацька школа відчинила прийом козаків з молодих осіб на другий скорочений курс навчання підготовки старшин Укр. Армії» (*Український козак, 1919*). За умовами вступу, до юнацької школи міг бути прийнятим кожен громадянин УНР віком від 18 до 30 років, здоровий, придатний до служби у війську. При цьому було не важливо служив він у війську чи ні. Повний курс навчання (теоретичні і практична підготовка) здійснювався впродовж чотирьох місяців і по закінченні школи юнаки отримували звання хорунжого війська УНР.

Згадуючи тогочасні військові події з позиції головнокомандувача УГА, генерал-хорунжий Михайло Омелянович-Павленко

зазначив, що «з огляду на слабку відпорність большевицьких відділів армії Директорії на ковельським та луцьким напрямках – ворог мав на нашій Півночі просторий плацдарм, що сам собою надавався для операцій більшої військової групи проти правого крила У.Г.А.» (*Омелянович-Павленко, 2018: 118*).

Зважаючи на якісні для українців дії на східному фронті та опираючись на вишколені частини армії Галлера, польське військо активізувалося на українсько-польському відтинку фронту в Східній Галичині. На цій лінії українські бойові підрозділи більше місяця протистояли противнику, який мав і чисельну, і фахову перевагу (*Чіхрадзе, 2003: 11*). Про цей період згадував майбутній президент Франції Шарль де Голль, який на той час був інструктором в польській армії: «у цей час кілька дивізій Галлера, які з'явилися у Галичині, без надмірних зусиль просуваються проти українців, з якими не могла дати раду польська армія Пілсудського» (*De Gaulle, 1980: 30*).

До початку липня 1919 року ситуація для уряду ЗУНР стала загрозливою. Польські підрозділи фактично притисли УГА до р. Збруч. За цих обставин диктатор ЗУНР Євген Петрушевич відновив спілкування з Головою Директорії С. Петлюрою. Він висловлював припущення, що незабаром УГА перейде р. Збруч, і пропонував об'єднати обидві армії для боротьби зі спільними ворогами.

Пришвидженню злиття українських армій сприяли анексійні дії румунської армії, яка 24 травня 1919 року вдерлася в Галичину й рухалася назустріч польській армії. Виникла реальна загроза оточення Української галицької армії. Адже на той час у Східній Галичині активно діяли частини Армії Галлера (Блакитна армія), яка, незважаючи на застереження окремих країн Антанти, замість більшовицького фронту опинилася на українсько-польському фронті в Східній Галичині.

Протримавшись ще півтора місяця, 50-тисячна армія ЗУНР 16-17 липня 1919 року перейшла на територію Поділля (*Савченко, 2016: 277*). З озброєння в армії залишилося 20 літаків, 160 гармат і 50 кулеметів (*Савченко, 2016: 277*). За компромісного рішення керівників обох державних утворень її було підпорядковано Штабу Головного отамана об'єднаних армій УНР (Дієва армія) і ЗУНР (Українська галицька армія), начальником якого став генерал-лейтенант Микола Юнаків (*Полонська-Василенко, 1992: 529*).

Реагуючи на критику про нецільове використання в Східній Гадичині армії під командуванням генерал-лейтенанта Юзефа Галлера, Начальний вождь II Речі Посполитої Юзеф Пілсудський змушений був дати вказівки прем'єр-міністру держави Ігнацію Яну Падеревському на перегрупування цього бойового з'єднання й передислокацію його на територію Західної Волині. Він повідомив прем'єр-міністру Франції Жоржу Клемансо, що це зроблено заради уникнення сутичок з українцями і поставлено в резерв з метою майбутнього використання на західному фронті саме для боротьби з більшовицькою Росією (*Нагаєвський, 1993: 239-240*). Однак після перегрупування, доукомплектування та відпочинку частини армії Галлера використовувалась польським командуванням у боях з військом Директорії УНР на Волині.

27 липня 1919 року, після кількох вдалих контратак Української галицької армії (УГА), Верховним головнокомандувачем II Речі Посполитої Волинський фронт було відновлено й скеровано його сили на здобуття військової переваги на волинському напрямку.

У серпні 1919 року армії УНР та ЗУНР розпочали спільний похід проти більшовицьких військ. На Волині, в районі між Проскуровом та Старокостянтиновом, було зосереджено 3-тю, 7-му і 4-ту бригади та всю артилерію II Українського Галицького корпусу (*Бородієвич, 1921: 20*). Це дозволило українській армії 15 серпня заволодіти Старокостянтиновом, опанувати навколишню територію та продовжити свій наступ у напрямку столиці.

У ніч проти 31 серпня частинами осередньої III армійської групи генерала-чотаря Антіна Кравса було звільнено від більшовиків Київ (*Скорич, 2007: 13*). Однак закріпити та розвинути успіх українському війську не вдалося. Насамперед, через відсутність єдиного командування (розбіжності в наказах) та визначення стратегічних цілей. Вже 31 серпня генерал-чотар А. Кравс без бою відступив із Києва, залишивши його підрозділам російської Добровольчої армії, з командуванням якої (генерал-лейтенант Ніколай Бредов, з 1 вересня військовий губернатор Києва) підписав договір про продовження спільної боротьби проти більшовиків. 19 вересня під натиском більшовицьких 44-ї стрілецької дивізії 12-ї армії з півночі та частин Південної групи з півдня українськими військовими підрозділами було залишено Житомир (*Какурин, 1990: 274*).

З-поміж іншого зауважимо, що влітку 1919 року військово-політичне становище Директорії УНР значно погіршилося, зросли територіальні втрати. Окупація польською армією Володимир-Волинського, Ковельського та Луцького повітів; наступ більшовицьких військ та захоплення ними міст Житомира, Коростеня, Сарн, Новограда-Волинського значно звузили територію Української Народної Республіки (*Дем'янюк, 2007: 113*). Волинські й галицькі землі перетворилися на театр бойових дій кількох європейських армій.

Аналізуючи територіальні втрати влітку 1919 року, відомий політик і перший голова Директорії УНР Володимир Винниченко подав наступний опис території, підконтрольної українській владі: «вся ж Україна під совітською владою, під Директорією тільки два-три повіти вбогої Волині, по якій соваються оті нещасні купки козаків» (*Винниченко, 1990: 294*). Вочевидь, що ця територія, яку ще контролювала Директорія УНР, вже не могла забезпечувати українську армію ні новобранцями, ні амуніцією, ні провіантом.

Попри це, місцева влада намагалася зберігати контроль над ситуацією на підвладній їй території. Так, Волинський губернський комісар Федір Сумневич ще намагався організувати владу на території тих кількох повітів, які залишилися під владою Директорії УНР. У розісланій волинським повітовим комісарам телеграмі він наказував «всім волосним народним управам не допускати ніяких самовчинків на економіях. Винуватих притягати до військового суду» (*ДАТО, ф. р-2803, оп. 1, спр. 3, арк. 1*).

Під час інтенсивних боїв в червні 1919 року чисельність збройних формувань УНР скоротилася до 15 тисяч вояків. Дієва армія УНР на той час мала близько 530 кулеметів і 170 гармат (*Удовиченко, 1995: 61*). За підрахунками генерал-полковника Олександра Удовиченка, кількісний стан армії в липні 1919 року становив до 14-15 тисяч вояків, 350 – 380 кулеметів і до 100 гармат. Разом із запіллям харчового складу Дієва армія УНР нараховувала близько 30 тис. козаків і старшин (*Удовиченко, 1995: 61*).

Польська армія, переважаючи українську в кількості, злагоженості, озброєнні, на початку серпня 1919 року розпочала наступ на території західноволинських повітів. 8 серпня 4-та піхотна дивізія повела наступ з боку Бродів, а 9 серпня захопила Кременець і Дубно. Розвиваючи наступ, 13 серпня поляками було

захоплено Рівне, 18 серпня – Сарни. Швидкому просуванню польського війська допомогли успішні операції Дієвої армії УНР проти більшовиків. Втім, взявши залізничну станцію Рокитне (на території с. Охотникове Овруцького повіту), частини Війська польського зупинилися. Українсько-польський фронт встановився на лінії Острог – Горинь – Тучин – Березне – Клесів – Случ.

На підконтрольній польській адміністрації території формувався нова вертикаль влади. Так, виконувач обов'язків комісара Луцького повіту П. Галик сповіщав місцеве населення, що «кожна цивільна особа затримана без перепустки, виданої інформаційним відділом Волинського фронту і підписаної начальником штабу Командування Волинського фронту, на військовому автомобілі на шляху до Ковля або Рівного, буде каратися грошовою карою в мірі 500 (п'ятсот) марок, згідно розпорядження Командувача Волинського фронту від 27.08. за № 3537» (ДАВО, ф. 58, оп. 1, спр. 12, арк. 9).

Характеризуючи тодішній стан Дієвої армії УНР, генерал-полковник Микола Капустянський зазначав, що вона «являла собою майже регулярну армію з деякими особливостями, викликаними революцією й національним рухом» (Капустянський, 2004:150). Найбоездатнішими підрозділами української Наддніпрянської армії він вважав корпуси січовиків і запорожців, особовий склад яких виявив військовий вишкіл, високу національну свідомість і відданість українській справі.

Безперечно, що збіг об'єктивних і суб'єктивних обставин влітку 1919 року змусив Голову Директорії УНР С. Петлюру активізувати переговори з представниками Другої Речі Посполитої щодо створення спільного антибільшовицького фронту. Певне зацікавлення виявляли й польські політики, яким необхідно було звітуватися перед керівництвом країн Антанти з приводу цільового використання ними Армії Галлера. Вочевидь в європейському політикумі панувала думка про необхідність створення військової сили, здатної протистояти більшовицькій загрози не лише для України та Польщі, а й для інших країн Європи.

20 серпня 1919 року 10-та дивізія Січових стрільців і кінний дивізіон сотника Франца Бориса звільнив від більшовиків м. Новоград-Волинський (*Історія січових стрільців*, 1992: 263). Відсутність зв'язку з командуванням групи та рейди польських частин по тилах дивізії з метою роззброєння її бійців змусили

Січових стрільців відступити під натиском більшовиків. Проте вже 5 вересня Січові стрільці вступили до Новограда-Волинського. Здобувши його, вони взяли під свій контроль частину залізниці Бердичів – Житомир та Шепетівка – Новоград-Волинський (*Станімір, 1966: 99*), що було важливим позиційним успіхом.

Подальші військово-політичні події на території Волинської та суміжних з нею губерній дозволяють констатувати, що після 18 вересня 1919 року активні бойові дії на українсько-більшовицькому фронті не велися. Відбувалися локальні сутички, які не мали переломного ні тактичного, ні стратегічного значення.

Однією із найбільш дискусійних проблем періоду Директорії УНР залишається єврейське питання. Сьогодні неможливо достеменно стверджувати, хто найбільше долучився до єврейських погромів в Україні: чи це були отамани, ними ж зібраних озброєних ватаг, чи це були більшовицькі бійці, чи це були денікінські добровольці. Швидше за все, кожна з цих сил мстилася євреям за якісь дрібні, відомі лише їм, образи; мстилася етносу, який на той момент не міг себе захистити. З іншого боку, антиєврейська кампанія набула радикальних рис через низку військово-політичних подій, спровокованих Першою світовою війною та революційними, нерідко неконтрольованими, виступами.

Документи й матеріали тієї доби підтверджують масові масштаби єврейських погромів, у тому числі й у волинських містах, позаяк територія Волинської губернії входила до зони осілої євреїв. «Робітничка газета» розмістила на своїх сторінках відозву Центрального Комітету допомоги потерпілим, де зазначалося: «Розлилася нова хвиля кривавих погромів і катування над низкою міст та містечок. В Овручі, Бердичеві, Житомирі, Летичеві, Чернякові, Коростишеві, Горностайполі, Івановці, Рівному, Чуднові, Олександрії (що на Волинщині), Дожбровицях, на станціях – Бобринській, Бахмачі, Фастові, Сарнах, Коростені тощо забито багато євреїв» (*Доповідь, 1928: 28*). Антиєврейські акції відбувалися тривалий час. Їх здійснювали як військові частини, так і невідомого підпорядкування озброєні загони.

Після низки зустрічей з представниками єврейських політичних та громадських організацій, зокрема з єврейською делегацією 17 липня 1919 року у Кам'янці-Подільському, повідомлень про масштабність погромів у Волинській та Подільській губерніях, Головний отаман С. Петлюра 20 липня підписав наказ, яким

наказує «усім командирам частин, а також представникам державного інспекторату за їх особистою відповідальністю неуклібно стежити за тим, щоб на місцях їх розташування не проводилось жадної погромної діяльності».

Висновки. Влітку 1919 року територія Волинської губернії продовжувала відігравати значну роль у боротьбі за збереження української державності. Тут, з різною інтенсивністю відбувалися бойові дії з більшовицькими (на півночі та сході губернії) та польськими (на заході) військовими підрозділами. В цю пору невеликий терен волинської землі став місцем, звідки планувався спільний українсько-польський антибільшовицький похід. Щоправда майбутні події внесли корективи в ці плани.

Використані посилання

Бородисевич Є. 1921. В чотирикутнику смерті. Причинки до трагедії УГА на Великій Україні (із воєнного записника 3-тньої бригади). Вид. української накладні «Нове життя». 1 число. Львів : НТШ. С. 1 – 88.

Винниченко В. 1990. Відродження нації: у 3 ч. Київ : Вид-во політ. л-ри України, Ч. III. С. 542.

Дем'янюк О. Й. 2007. Волинь та Галичина в українсько-польських стосунках 1919 року. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». № 584. Держава та армія. – С. 113–120.

Державний архів Волинської області (далі – ДАВО), ф. 58, оп. 1, спр. 12.

Державний архів Житомирської області (далі – ДАЖО), ф. р-1657, оп. 4, спр. 1.

Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО), ф. р-2803, оп. 1, спр. 3.

Дмитрук В.Г. 2004. Вони боролися за волю України (Нарис історії Сіро-жупанної дивізії) : монографія. Луцьк: Волинська обласна друкарня. С. 286.

Доповідь представника Російської Соціал-демократичної партії до Комісії Національних Меншостей при Соціалістичному інтернаціоналі. 1928. Трагедія двох народів. Матеріяли до спору між українськими та російськими соціал-демократичними партіями з приводу убійства С. Петлюри. Прага – Київ : Вид. Закордонної Делегації УСДРП. С. 34.

Історія січових стрільців. 1992. Воєнно-історичний нарис. Київ : Україна. С. 347.

Какурин Н. 1990. Как сражалась революция: в 2 т. Москва : Изд-во полит. л-ры. Т. 2. С. 432.

Капустяньський М. 2004. Похід Українських армій на Київ-Одесу в 1919 році. Україна. 1919 рік : док. та м-ли : документально-наукове видання. Київ : Темпора. С. 19 – 286.

Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. 1992. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.). / упоряд. Б. З. Якимович. Львів : Світ. С. 712.

На бій за волю. Перемога через поразки. Україна у війнах і революціях 1914–1921 років. 2016. / авт. кол. А. Руккас, М. Ковальчук, А. Папакін, В. Лободаєв. Харків : Клуб сімейного дозвілля. С. 352.

Нагаєвський І. 1993. Історія Української держави двадцятого століття. Київ: Український письменник. С. 413.

Оксенок Р. Н. 1970. Нариси історії Волині. Соціально-економічний, революційний та національно-визвольний рух трудящих (1861–1939). Львів: Вид-во Львівського університету. С. 276.

Омелянович-Павленко М. 2018. Українсько-польська війна. 1918–1919. Івано-Франківськ: «Лілея-НВ». С. 144.

Полонська-Василенко Н. 1992. Історія України : у 2 т. Київ : Либідь. Т. 2. Від середини XVII століття до 1923 року. С. 608.

Савченко В. А. 2016. Дванадцять війн за Україну. Київ : Нора-Друк С. 480.

Скорич Л.В. 2007. УНР і ЗУНР: військово-політичне співробітництво у 1918–1919 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Львів: НУ «Львівська політехніка». С. 20.

Солдатенко В.Ф. 1999. Українська революція. Історичний нарис: монографія. Київ : Либідь. С. 976.

Станімір О. 1966. Моя участь у визвольних змаганнях 1917–1920. Торонто., 1966. С. 192.

Удовиченко О. І. 1995. Україна у війні за державність. Історія організації і бойових дій Українських Збройних Сил 1917–1921. Київ : Вид-во «Україна». С. 206.

Український козак. 1919. 1 липня.

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ (далі – ЦДАВОВУ), ф. 1078, оп. 2, спр. 35.

Центральний державний архів громадських організацій України, м. Київ (далі – ЦДАГО), ф. 57, оп. 2, спр. 273.

Чіхрадє О. Ш. 2003. Друга українсько-більшовицька війна (листопад 1918 – грудень 1919 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Львів: НУ «Львівська політехніка». С. 20.

Шевелєва М. 2023. Всеволод Петрів – славетний восначальник Української революції. Український інтерес. URL: <https://uain.press/blogs/1151367-1151367>.

De Gaulle, Charles. 1980. Lettres, notes et carnets 1919 – juin 1940. Paris: Plon. P. 512.

References

Borodyievych Y. 1921. In the quadrangle of death. Reasons for the tragedy of UGA at the Great Ukraine (from military notes of III Brigade). Published by Ukrainian edition of “New life”. 1 edition. Lviv: NTS. Pp. 1–88 (ukr).

Vynnychenko V. 1990. Revival of the nation : in 3 parts. Kyiv: Ukrainian political literature publishing, Part III. P. 542 (ukr).

Demianiuk O. Y. 2007. Volyn and Halytchyna in the Ukrainian-Polish relationship of 1919. Herald of the National University “Lviv Polytechnic”. № 584. State and army. – Pp. 113–120 (ukr).

State archive of Volyn region (hereinafter – SAVR), fund 58, descriptor 1, file 12 (ukr).

State archive of Zhytomyr region (hereinafter– SAZR), f. p-1657, d. 4, f. 1 (ukr).

State archive of Ternopil region (hereinafter – SATR), f. p-2803, d. 1, f. 3 (ukr).

Dmytruk V. H. 2004. They fought for freedom of Ukraine (outline of the history of Sirozhupanna division): monograph. Lutsk: Volyn regional publishin house. P. 286 (ukr).

Report of the representative of the Russian Social Democratic Party to the National Minorities Commission of the Socialist International. 1928. The tragedy of two nations. Materials for the dispute between the Ukrainian and Russian social-democratic parties regarding the murder of S. Petliura. Prague – Kyiv: Publishing of Foreign Delegation of the USDRP. p. 34 (ukr).

History of Sichovi Striltsi. 1992. Military-historical outline. Kyiv : Ukraine. P. 347 (ukr).

Kakurin N. 1990. How the revolution fought: in 2 books. Moscow: Political literature publishing. Part 2. P. 432 (rus).

Kapustianskyi M. 2004. Campaign of Ukrainian Armies to Kyiv-Odesa in 1919. Ukraine. 1919 : documents and materials: documentary-scientific publication. Kyiv : Tempora. P. 19–286 (ukr).

Krypiakievych I., Hnatevych B., Stefaniv Z. 1992. History of Ukrainian army (from prince times to the 20's of XX century). / edited by B. Z. Yakymovych. Lviv: Svit. P. 712 (ukr).

For the fight for freedom. Victory through loses. Ukraine in wars and revolutions of 1914-1921. 2016. / author's collective of A. Rukas, M. Kovalchuk, A. Papakin, V. Lobodaiev. Kharkiv : Family Leisure Club. P. 352 (ukr).

Nahaievskyi I. 1993. History of the Ukrainian State in XX century. Kyiv : Ukrainian writer. P. 413 (ukr).

Okseniuk R. N. 1970. The essays on the Volyn's history. Socially-economical, revolutionary and national-liberatory movements of the workers (1861–1939). Lviv: Lviv University Publishing House. P. 276 (ukr).

Omelianovych-Pavlenko M. 2018. Ukrainian-Polish war. 1918–1919. Ivano-Frankivsk : “Lileya-NV». P. 144 (ukr).

Polonska-Vasylenko N. 1992. History of Ukraine : in 2 parts. Kyiv: Lybid. Part 2. From middle of XVII century to 1923. P. 608 (ukr).

Savchenko V. A. 2016. Twelve wars for Ukraine. Kyiv : Nora-Druk. p. 480 (ukr).

Skorych L. V. 2007. UPR and WUPR: military-political cooperation in 1918–1919: thesis abstract for obtaining PhD in historical sciences. Lviv : National University “Lviv Polytechnic”. P. 20 (ukr).

Soldatenko V. F. 1999. Ukrainian revolution. Historical outline : monograph. Kyiv: Lybid. P. 976 (ukr).

Stanimir O. 1966. My participation in the liberation struggle of 1917–1920. Toronto. 1966. P. 192 (ukr).

Udovychenko O. I. 1995. Ukraine in the war for statehood. History of the organization and military actions of the Ukrainian Armed Forces in 1917–1921. Kyiv : Publishing house “Ukraine”. P. 206 (ukr).

Ukrainian Cossack. 1919. 1 July (ukr).

Central state archive of higher authorities of Ukraine, Kyiv (hereinafter– CSAHAU), f. 1078, d. 2, f. 35 (ukr).

Central state archive of non-governmental organisations of Ukraine, Kyiv (hereinafter – CSANGOU), f. 57, d. 2, f. 273 (ukr).

Chikhradze O. S. 2003. Second Ukrainian-Bilshovyk war (November 1918 – December 1919 pp.) : thesis abstract for obtaining PhD in historical sciences. Lviv: National University “Lviv Polytechnic”. P. 20 (ukr).

Sheveleva M. 2023. Vsevolod Petriv – a glorious military leader of the Ukrainian revolution. Ukrainian interest. URL: <https://uain.press/blogs/1151367-1151367> (ukr).

De Gaulle, Charles. 1980. Lettres, notes et carnets 1919 – juin 1940. Paris : Plon. P. 512 (fr).

Demianiuk O.
**VOLYN REGION IN THE MILITARY AND POLITICAL
CONFRONTATION AGAINST THE ENEMIES OF THE UKRAINIAN STATE
IN THE SUMMER OF 1919**

The article analyzes the military-political situation in the territory of the Volyn region in the summer of 1919. The peculiarity of that year's summer period for this territorial-administrative unit of the Ukrainian statehood as of the time of the Directory of the Ukrainian People's Republic (UPR) is that military units of the Bilshovyk's Army, the Polish Army, and the Active Army of the UNR met here in a military confrontation.

The intensity of hostilities on the territory of the western districts of the Volyn region was determined by the permanent goals of the opponents. Considering a number of external and internal factors, the political leadership of the UPR's Directory tried to use the territory of Volyn as a springboard for the preservation of Ukrainian statehood. For this purpose, the military units of the UPR's Action Army were repeatedly reorganized and redeployed from the Polish front to the Bolshevik front and vice versa.

The leaders of the II Rzeczpospolita partially considered the territory of the Volyn region (its western counties) as an area for the realization of its territorial claims (later the Volyn Voivodeship was formed here as part of the II Rzeczpospolita), and partially as a buffer zone for the joint struggle against the Bilshovyk regime together with the army of the UPR's Directory.

Using populist slogans and propaganda, Bilshovyk's leaders tried to seize the largest territories possible. It is obvious that their territorial claims were not limited with the Volyn region. This was confirmed later, when the Bilshovyk army invaded the territory of the II Rzeczpospolita.

Keywords: Ukrainian revolution, Volyn region (hyberniiia), UPR's Directory, UPR's Action Army, Polish Army, Bilshovyk Army.